

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

26. marts 2015*

»Præjudiciel forelæggelse — socialpolitik — Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder — artikel 31, stk. 2 — direktiv 2003/88/EF — artikel 7 — begrebet »arbejdstager« — handicappet person — ret til årlig betalt ferie — national lovgivning i strid med EU-retten — den nationale rets rolle«

I sag C-316/13,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af cour de cassation (Frankrig) ved afgørelse af 29. maj 2013, indgået til Domstolen den 10. juni 2013, i sagen:

Gérard Fenoll

mod

Centre d'aide par le travail »La Jouvène«,

Association de parents et d'amis de personnes handicapées mentales (APEI) d'Avignon,

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, A. Tizzano, og dommerne A. Borg Barthet, E. Levits (refererende dommer), M. Berger og F. Biltgen,

generaladvokat: P. Mengozzi

justitssekretær: ekspeditionssekretær M. Ferreira,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 27. marts 2014,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Gérard Fenoll ved avocats G. Delvolvé og A. Delvolvé
- association de parents et d'amis de personnes handicapées mentales (APEI) d'Avignon ved avocat L. Cocquebert
- den franske regering ved N. Rouam, D. Colas og R. Coesme, som befuldmægtigede
- den nederlandske regering ved M. Bulterman og C. Schillemans, som befuldmægtigede

* Processprog: fransk.

— Europa-Kommissionen ved M. Van Hoof og M. van Beek, som befuldmægtigede,
og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 12. juni 2014,
afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af begrebet »arbejdstager« som omhandlet i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden (EUT L 299, s. 9) samt i artikel 31 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«).
- 2 Anmodningen er indgivet i forbindelse med en tvist mellem Gérard Fenoll og centre d'aide par le travail »La Jouvene« (herefter »CAT »La Jouvene«) samt association de parents et d'amis de personnes handicapées mentales (APEI) d'Avignon vedrørende den berørtes ansøgning om tildeling af en finansiel godtgørelse for ikke afholdt årlig betalt ferie.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 Artikel 1 i direktiv 2003/88 med overskriften »Formål og anvendelsesområde« fastsætter:

»1. Dette direktiv indeholder minimumsforskrifter for sikkerhed og sundhed i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden.

2. Dette direktiv finder anvendelse på:

a) de minimale [...] årlige ferier [...]

[...]

3. Dette direktiv finder anvendelse på alle former for private og offentlige aktiviteter som defineret i artikel 2 i [Rådets] direktiv 89/391/EØF [af 12. juni 1989 om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed under arbejdet (EFT L 183, s. 1)], jf. dog nærværende direktivs artikel 14, 17, 18 og 19.

[...]

4 Dette direktivs artikel 7 med overskriften »Årlig ferie« har følgende ordlyd:

»1. Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at alle arbejdstagere får en årlig betalt ferie af mindst fire ugers varighed i overensstemmelse med de kriterier for opnåelse og tildeling heraf, som er fastsat i national lovgivning og/eller praksis.

2. Den minimale årlige betalte ferieperiode kan ikke erstattes med en finansiel godtgørelse, medmindre arbejdsforholdet ophører.«

5 I nævnte direktivs artikel 17 bestemmes, at medlemsstaterne kan fravige visse af direktivets bestemmelser. Der er imidlertid ikke fastsat fravigelser for så vidt angår direktivets artikel 7.

- 6 Artikel 2 i direktiv 89/391 med overskriften »Anvendelsesområde« lyder således:

»1. Dette direktiv finder anvendelse på alle former for private og offentlige aktiviteter (industri, landbrug, handel, administration, tjenesteydelser, undervisning, kulturel virksomhed, fritidsbeskæftigelse osv.).

2. Dette direktiv finder ikke anvendelse, når særlige forhold i tilknytning til visse specifikke aktiviteter i den offentlige tjeneste, f.eks. i de væbnede styrker eller inden for politiet, eller til visse specifikke aktiviteter i civilbeskyttelsestjenesterne på afgørende vis taler imod dets anvendelse.

I så fald skal det påses, at arbejdstagernes sikkerhed og sundhed sikres i videst muligt omfang i overensstemmelse med målsætningerne i dette direktiv.«

Fransk ret

Code du travail

- 7 Artikel L. 223-2, stk. 1, i code du travail (den franske lov om arbejde), i den affattelse, der er gældende på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i hovedsagen, bestemmer følgende:

»En arbejdstager, der i løbet af referenceåret godtgør at have været ansat hos den samme arbejdsgiver i en periode, der svarer til mindst 1 måneds faktisk arbejdstid, har ret til ferie, hvis varighed fastsættes til 2,5 arbejdsdage for hver måned, i hvilken arbejdstageren har udført arbejde. Den samlede ferie kan dog ikke udgøre mere end 30 arbejdsdage.«

- 8 Artikel L. 223-4 L i code du travail har følgende ordlyd:

»Ved beregningen af feriedage sidestilles en periode på 4 uger eller 24 arbejdsdage med 1 måneds faktisk arbejdstid. Følgende anses for perioder med faktisk arbejdstid: perioder med betalt ferie, kompensation i form af hviletid [...], barselsperioder [...], hviledage, der er opnået i henhold til ordningen om nedsat arbejdstid, og perioder, hvor en ansættelseskontrakt har været suspenderet i en uafbrudt periode på op til 1 år som følge af en arbejdsulykke eller en erhvervssygdom [...]«

- 9 Artikel L. 323-10 i nævnte lov bestemmer:

»Som handicappet arbejdstager som omhandlet i dette afsnit anses enhver person, hvis muligheder for at opnå eller bevare et arbejde faktisk er nedsatte som følge af en ændring i en eller flere fysiske, sensoriske, mentale eller psykiske funktioner.

Status som handicappet arbejdstager anerkendes af det udvalg, der er nævnt i artikel L. 146-9 i code de l'action sociale et des familles [(lov om sociale indsatser og familien)].

Optagelsen i en institution eller et center som omhandlet i samme lovs artikel L. 312-1, stk. 1, nr. 5, er lig med en anerkendelse af status som handicappet arbejdstager.«

Code de l'action sociale et des familles

- 10 Artikel L. 312-1 i code de l'action sociale et des familles (lov om sociale indsatser og familien), i den affattelse, der har været gældende siden den 6. september 2003, har følgende ordlyd:

»Som sociale og medicinsk-sociale institutioner og centre som omhandlet i denne lov anses de institutioner og centre, uanset om disse har status som selvstændige juridiske personer, eller dette ikke er tilfældet, der er opregnet nedenfor:

[...]

5. Institutioner eller centre:

- a) for støttet arbejde, bortset fra de strukturer, der er godkendt til de aktiviteter, der er omhandlet i artikel L. 322-4-16 i code du travail, og tilpassede virksomheder som defineret i artikel L. 323-30 ff. i samme lov

[...]«

- 11 Artikel L. 344-2 i denne lov, i den affattelse, der var gældende mellem den 3. januar 2002 og den 11. februar 2005, bestemte:

»Job- og aktivitetscentre, uanset om disse fungerer som bosteder eller ej, modtager handicappede unge og voksne, som midlertidigt eller permanent er ude af stand til at arbejde i almindelige virksomheder, i et beskyttet værksted eller for et hjemmearbejdsformidlingscenter, og som heller ikke kan udøve selvstændig virksomhed. Disse job- og aktivitetscentre tilbyder dem forskellige erhvervsmæssige aktiviteter, medicinsk-social og uddannelsesmæssig støtte og et miljø, der fremmer deres personlige udvikling og sociale integration.

[...]«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 12 Gérard Fenoll var bruger af CAT »La Jouvène« fra den 1. februar 1996 til den 20. juni 2005. I begyndelsen afholdt han regelmæssigt fem ugers årlig betalt ferie.
- 13 Gérard Fenoll var sygemeldt fra den 16. oktober 2004 og indtil det tidspunkt, hvor han forlod nævnte CAT. På det tidspunkt, hvor uarbejdsdygtighedsperioden indtraf, havde han 12 årlige betalte feriedage til gode, som han havde optjent, men ikke afholdt, vedrørende arbejdsperioden fra den 1. juni 2003 til den 31. maj 2004. I øvrigt havde Gérard Fenoll ikke kunnet afholde ferie i referenceperioden fra den 1. juni 2004 til den 31. maj 2005. Denne ret til årlig ferie, som var optjent og ikke afholdt, for de to førnævnte perioder gav, ifølge Gérard Fenoll, ret til betaling af en finansiel godtgørelse på 945 EUR. CAT »La Jouvène« afviste at udbetale ham dette beløb.
- 14 Tribunal d'instance d'Avignon (førsteinstansretten i Avignon) (Frankrig) forkastede, idet denne traf afgørelse i sidste instans, Gérard Fenolls erstatningspåstand, og han iværksatte herefter kassationsanke.
- 15 Den forelæggende ret har henvist til Domstolens praksis vedrørende artikel 7 i direktiv 2003/88 samt til praksis vedrørende begrebet »arbejdstager« som omhandlet i artikel 45 TEUF. I denne forbindelse stiller denne ret spørgsmålstejn ved, om personer, der er tilknyttet et job- og aktivitetscenter (herefter et »CAT«) og som ikke dér har status som lønmodtager, henhører under begrebet »arbejdstager« som omhandlet i EU-retten.

- 16 Den forelæggende ret har henvist til ordlyden af chartrets artikel 31, stk. 2, hvorefter enhver arbejdstager bl.a. har ret til årlig ferie med løn, og har anført, at Den Europæiske Unions grundlæggende rettigheder ifølge fast retspraksis kan påberåbes under en tvist mellem to private med henblik på at efterprøve, om Unionens institutioner og medlemsstater, når de gennemfører EU-retten, overholder disse samme grundlæggende rettigheder.
- 17 Under disse omstændigheder har cour de cassation besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Skal artikel 3 i direktiv 89/391, som bestemmelserne i artikel 1 i direktiv 2003/88 henviser til, og som fastsætter dets anvendelsesområde, fortolkes således, at en person, der er tilknyttet et [CAT], kan kvalificeres som »arbejdstager« som omhandlet i nævnte artikel 3?
 - 2) Skal artikel 31 i [chartret] fortolkes således, at en person som den i spørgsmål 1 beskrevne kan kvalificeres som »arbejdstager« som omhandlet i nævnte artikel 31?
 - 3) Kan en person som den i spørgsmål 1 beskrevne direkte påberåbe sig de rettigheder, som denne har i henhold til chartret, med henblik på at få ret til betalt ferie, hvis den nationale lovgivning ikke foreskriver, at personen har sådanne rettigheder, og skal den nationale retsinstans undlade at anvende enhver bestemmelse i national ret, der er i strid hermed, for at sikre den fulde virkning af den pågældende ret?»

Om de præjudicielle spørgsmål

Om det første og det andet spørgsmål

- 18 Med disse spørgsmål, som behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om begrebet »arbejdstager« som omhandlet i artikel 7 i direktiv 2003/88 og i chartrets artikel 31, stk. 2, skal fortolkes således, at det omfatter en person, som er tilknyttet et CAT som det i hovedsagen omhandlede.
- 19 I denne forbindelse bemærkes indledningsvis, at det fremgår af artikel 1, stk. 3, i direktiv 2003/88, sammenholdt med artikel 2 i direktiv 89/391, hvortil førstnævnte bestemmelse henviser, at disse direktiver finder anvendelse på alle former for private og offentlige aktiviteter med henblik på forbedring af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed under arbejdet og med henblik på at regulere visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelsen af deres arbejdstid.
- 20 Domstolen har således fastslået, at anvendelsesområdet for direktiv 89/391 skal defineres bredt, således at de undtagelser til direktivets anvendelsesområde, der er fastsat i direktivets artikel 2, stk. 2, første afsnit, skal fortolkes snævert (jf. i denne retning bl.a. domme Simap, C-303/98, EU:C:2000:528, præmis 34 og 35, og Kommissionen mod Spanien, C-132/04, EU:C:2006:18, præmis 22). Disse undtagelser blev nemlig kun vedtaget med det formål at sikre, at de tjenester, der er uundværlige for beskyttelsen af sikkerhed og sundhed samt den offentlige orden i tilfælde af alvorlige omstændigheder af exceptionelt omfang, fungerer tilfredsstillende (dom Neidel, C-337/10, EU:C:2012:263, præmis 21 og den deri nævnte retspraksis).
- 21 Da ingen af disse omstændigheder er relevante for så vidt angår situationen for en person som sagsøgeren i hovedsagen, henhører sidstnævntes aktiviteter under anvendelsesområdet for direktiv 2003/88.
- 22 Det følger heraf, at bestemmelserne i direktiv 2003/88, herunder bl.a. artikel 7, finder anvendelse på de af Gérard Fenoll udøvede aktiviteter.

- 23 Det spørgsmål, der skal besvares, er herefter, om Gérard Fenoll udøver disse aktiviteter som arbejdstager i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i artikel 7 i direktiv 2003/88 og i chartrets artikel 31, stk. 2.
- 24 Hvad angår direktiv 2003/88 bemærkes i denne forbindelse, således som generaladvokaten har anført i punkt 29 i sit forslag til afgørelse, at dette direktiv hverken indeholder nogen henvisning til begrebet »arbejdstager« som indeholdt i direktiv 89/391 eller til definitionen på dette begreb, som det følger af nationale lovgivninger og/eller praksis (jf. i denne retning dom Union syndicale Solidaires Isère, C-428/09, EU:C:2010:612, præmis 27).
- 25 Det følger heraf, at begrebet »arbejdstager« ikke i forhold til anvendelsen af direktiv 2003/88 kan fortolkes forskelligt, alt efter hvilken national lovgivning der er tale om, men må tillægges en selvstændig betydning i EU-retten (dom Union syndicale Solidaires Isère, C-428/09, EU:C:2010:612, præmis 28).
- 26 Som generaladvokaten imidlertid har fremhævet i punkt 26 i sit forslag til afgørelse, gælder denne konstatering ligeledes med henblik på fortolkningen af begrebet »arbejdstager« som omhandlet i artikel 7 i direktiv 2003/88 og i chartrets artikel 31, stk. 2, med henblik på at sikre et ensartet personelt anvendelsesområde for arbejdstageres ret til betalt ferie.
- 27 I denne sammenhæng bemærkes, at begrebet »arbejdstager« i forbindelse med direktiv 2003/88 ifølge Domstolens praksis skal defineres på grundlag af objektive kriterier, som karakteriserer de berørte personers rettigheder og pligter i arbejdsforholdet. Enhver person, der udøver en reel og faktisk beskæftigelse, bortset fra beskæftigelse af så ringe omfang, at den fremtræder som et rent marginalt supplement, skal således anses for »arbejdstager«. Kendetegnet ved et arbejdsforhold er, at en person i en vis periode præsterer ydelser mod vederlag for en anden og efter dennes anvisninger (jf. i denne retning domme Union syndicale Solidaires Isère, C-428/09, EU:C:2010:612, præmis 28, og Neidel, C-337/10, EU:C:2012:263, præmis 23).
- 28 Med henblik på at efterprøve, om et sådant begreb kan omfatte en person, der er tilknyttet et CAT, såsom Gérard Fenoll, skal der tages hensyn til følgende faktorer.
- 29 For det første har Domstolen fastslået, at inden for rammerne af fastlæggelsen af arbejdstagerbegrebet, som det tilkommer den nationale ret at foretage, skal denne ret lægge objektive kriterier til grund og foretage en samlet vurdering af samtlige omstændigheder i den for denne verserende sag, der angår såvel de pågældende aktiviteter karakter som forholdet mellem de pågældende parter (dom Union syndicale Solidaires Isère, C-428/09, EU:C:2010:612, præmis 29).
- 30 Det fremgår i det foreliggende tilfælde af forelæggelsesafgørelsen, at personer, der er tilknyttet et CAT, ikke er underlagt visse bestemmelser i code du travail. Ikke desto mindre kan denne omstændighed, som medfører, at disse personer har en retsstilling, der skal kvalificeres som »sui generis«, ikke være afgørende ved bedømmelsen af arbejdsforholdet mellem de pågældende parter.
- 31 Det bemærkes nemlig, at Domstolen allerede i denne forbindelse har fastslået, at det forhold, at arbejdsforholdet efter national ret har en sui generis-karakter, ikke er afgørende for arbejdstagerbegrebet i EU-rettens forstand (jf. dom Kiiski, C-116/06, EU:C:2007:536, præmis 26 og den deri nævnte retspraksis).
- 32 For det andet er det ubestridt, at Gérard Fenoll igennem en vis periode, i det foreliggende tilfælde fra hans ansættelse ved CAT »La Jouvène« i 1996 og i mindst fem på hinanden følgende år, med hensyn til hvilke han i øvrigt fik årlig betalt ferie, leverede forskellige ydelser. Det fremgår af de for Domstolen fremlagte sagsakter, at disse ydelser, der blev ledsaget af støtte af medicinsk-social karakter, blev tildelt og styret af de ansatte ved samt af ledelsen for CAT »La Jouvène«, idet sidstnævnte søgte at give den berørte en livsstil, som i videst muligt omfang var tilpasset hans behov.

En sådan organisatorisk ramme kan gøre det muligt for en enhed, såsom det i hovedsagen omhandlede CAT, både at sørge for, at en svært handicappet person udvikler sig personligt gennem en værdsættelse af vedkommendes evner, og i det omfang, det er muligt, at sørge for, at de opgaver, som betros denne person, kan have en vis økonomisk nytteværdi for den pågældende enhed.

- 33 For det tredje fremgår det ligeledes af de for Domstolen fremlagte sagsakter, at Gérard Fenoll for sine ydelser, som således indgik i CAT »La Jouvène«'s økonomisk-soziale program, modtog en løn. I denne sammenhæng bemærkes, at den omstændighed, at denne løn kan have været væsentlig mindre end den i Frankrig garanterede mindsteløn, ikke kan tages i betragtning med henblik på kvalificeringen af Gérard Fenoll som »arbejdstager« i EU-rettens forstand.
- 34 Ifølge Domstolens faste praksis er hverken spørgsmålet om den pågældendes større eller mindre produktivitet eller spørgsmålet om, hvorledes midlerne til at sikre aflønningen tilvejebringes eller den begrænsede størrelse af denne aflønning, nemlig afgørende for arbejdstagerbegrebet i EU-rettens forstand (jf. domme Bettray, 344/87, EU:C:1989:226, præmis 15 og 16, Kurz, C-188/00, EU:C:2002:694, præmis 32, og Trojani, C-456/02, EU:C:2004:488, præmis 16).
- 35 For det fjerde må det afgøres, om de aktiviteter, som Gérard Fenoll udførte i CAT »La Jouvène«, kan kvalificeres som »reelle og faktiske«, eller om de fremtræder som et rent marginalt supplement, således at de ifølge Domstolens faste praksis, der er nævnt i denne doms præmis 27, ikke kan medføre, at den, der udfører disse, kan kvalificeres som »arbejdstager«.
- 36 I denne henseende udleder association de parents et d'amis de personnes handicapées mentales (APEI) d'Avignon og den franske regering af de faktiske omstændigheder, der gav anledning til dom Bettray (344/87, EU:C:1989:226), at Gérard Fenoll i analogi hermed ikke kan kvalificeres som »arbejdstager«, idet hans aktiviteter i CAT »La Jouvène« angiveligt kan sammenlignes med de aktiviteter, som udøves af personer, der er tilknyttet et terapeutisk center for stofmisbrugere, såsom det i denne dom omhandlede.
- 37 Denne argumentation kan ikke tiltrædes.
- 38 Det bemærkes nemlig, for det første, at selv om Domstolen i præmis 17 i dom Bettray (344/87, EU:C:1989:226) fastslog, at virksomhed, der blot er et middel til genuddannelse af de personer, der udøver den, ikke kan anses for en reel og faktisk økonomisk virksomhed, har den ligeledes allerede præciseret, at denne betragtning kun er relevant for så vidt angår de faktiske omstændigheder, som gav anledning til denne dom, der er kendetegnet ved situationen for en person, som på grund af sit stofmisbrug var blevet ansat på grundlag af en national ordning, der skulle skaffe arbejde til dem, som på ubestemt tid og på grund af egne forhold ikke var i stand til at arbejde under normale vilkår (jf. dom Trojani, C-456/02, EU:C:2004:488, præmis 19 og den deri nævnte retspraksis).
- 39 Dernæst konstateres, at selv om de stillinger, der besættes i CAT »La Jouvène«, i lighed med dem, der var forbeholdt stofmisbrugere i den sag, der gav anledning til dom Bettray (344/87, EU:C:1989:226), er forbeholdt personer, som på grund af egne forhold ikke er i stand til at bestride en stilling på normale vilkår, fremgår det ikke desto mindre af de for Domstolen fremlagte sagsakter, at selve konceptet for den ordning, som regulerer driften af et CAT og følgelig de aktiviteter, som de handicappede udfører i centret, er af en sådan karakter, at disse aktiviteter ikke fremtræder som et rent marginalt supplement i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 27.
- 40 Som generaladvokaten nemlig bl.a. har fremhævet i punkt 42 i sit forslag til afgørelse, er de aktiviteter, der udføres af handicappede i CAT »La Jouvène«, ikke skabt alene med det formål at tilvejebringe en, i givet fald afledt, beskæftigelse til de pågældende. Disse aktiviteter har ligeledes, selv om de er tilpasset de pågældende personers evner, en vis økonomisk værdi. Dette gælder så meget desto mere, som de

nævnte aktiviteter gør det muligt at værdsætte produktiviteten, hvor begrænset den end måtte være, hos svært handicappede personer, og på samme tid sikre dem den sociale beskyttelse, som de har krav på.

- 41 Det følger herefter af de ovenstående betragtninger, at en person, som udfører aktiviteter som dem, der blev udført af Gérard Fenoll i CAT »La Jouvène«, på grundlag af de oplysninger, der fremgår af de for Domstolen fremlagte sagsakter, kan kvalificeres som »arbejdstager« i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i artikel 7 i direktiv 2003/88 og i chartrets artikel 31, stk. 2.
- 42 I denne sammenhæng skal den nationale ret bl.a. kontrollere, om de ydelser, der faktisk er udført af den berørte, normalt kan anses for henhørende under arbejdsmarkedet. Med henblik herpå kan der tages hensyn ikke blot til reglerne for og sædvane på det i hovedsagen omhandlede CAT i dets egenskab af modtagende institution samt til de forskellige aspekter af formålet med dets program for social støtte, men også til arten af og vilkårene for udførelsen af ydelserne (jf. analogt dom Trojani, C-456/02, EU:C:2004:488, præmis 24).
- 43 Under disse omstændigheder må de to første spørgsmål besvares med, at begrebet »arbejdstager« som omhandlet i artikel 7 i direktiv 2003/88 og i chartrets artikel 31, stk. 2, skal fortolkes således, at det kan omfatte en person, der er tilknyttet et CAT som det i hovedsagen omhandlede.

Om det tredje spørgsmål

- 44 Med det tredje spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om chartrets artikel 31, stk. 2, skal fortolkes således, at bestemmelsen kan påberåbes direkte i en tvist mellem private med henblik på at sikre den fulde virkning af retten til årlig betalt ferie og med henblik på, at enhver modstridende bestemmelse i national ret ikke anvendes.
- 45 I denne forbindelse konstateres blot, således som generaladvokaten har fremhævet i punkt 23 i sit forslag til afgørelse, at chartrets artikel 31, stk. 2, ikke som sådan kan finde anvendelse ratione temporis i en situation som den i hovedsagen omhandlede.
- 46 Gérard Fenolls påstand for så vidt angår hans årlige betalte ferie vedrører nemlig en periode, der ligger forud for datoen for Lissabontraktatens ikrafttræden og følgelig forud for den dato, hvorfra chartret fik samme værdi som traktaterne, jf. artikel 6, stk. 1, TEU.
- 47 Følgelig kan chartrets artikel 31, stk. 2, ikke som sådan påberåbes i en tvist som den i hovedsagen omhandlede.
- 48 Hvad angår muligheden for at henholde sig til artikel 7 i direktiv 2003/88, som netop omhandler retten til årlig betalt ferie, følger det af Domstolens faste praksis, at hvis den nationale ret ikke kan fortolkes i overensstemmelse med dette direktiv – hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve – kan dette direktivs artikel 7 ikke påberåbes i en tvist mellem private som den i hovedsagen omhandlede med henblik på at sikre den fulde virkning af nævnte ret til årlig betalt ferie og med henblik på, at enhver modstridende bestemmelse i national ret ikke anvendes. I et sådant tilfælde vil den part, der har lidt skade som følge af den nationale lovgivnings uoverensstemmelse med EU-retten, i øvrigt ikke desto mindre kunne påberåbe sig den retspraksis, der følger af dom Francovich m.fl. (C-6/90 og C-9/90, EU:C:1991:428) med henblik på, i givet fald, at opnå erstatning for det lidte tab (jf. dom Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, præmis 43).
- 49 På grundlag af samtlige foranstående betragtninger er det herefter ufornuddent at besvare det tredje spørgsmål.

Sagens omkostninger

- 50 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parterers udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Første Afdeling) for ret:

Begrebet »arbejdstager« som omhandlet i artikel 7 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden og i artikel 31, stk. 2, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder skal fortolkes således, at det kan omfatte en person, der er tilknyttet et job- og aktivitetscenter som det i hovedsagen omhandlede.

Underskrifter